

проф. Данильян О.Г., проф. Дзьобань О.П.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків (Україна)*

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У Конституції України проголошено мету формування демократичної, соціальної, правової держави. Іншими словами, передбачається створення правового суспільства, якому притаманні: політичний плюралізм, поділ влади, визнання вищою цінністю людини, а також її прав і свобод. Успішне становлення правового суспільства неможливе без створення реальних умов для цього процесу. До таких умов належать: досягнення високого рівня політичної та правової свідомості громадян; гуманізація людських стосунків; створення і розвиток альтернативних державі суспільних структур, що сприяють розширенню сфери прямої демократії; проведення правової реформи з метою створення єдиного, внутрішньо несуперечливого законодавства та ін. Важливу роль у становленні правового суспільства відіграють також підготовка висококваліфікованих юридичних кадрів та розвиток юридичної науки.

Мета виправдання права та особливості сучасного суспільства зумовлюють зміст юридичної освіти. Оскільки правова реальність перебуває у стані постійного становлення за активної участі суб'єкта права, а також враховуючи підвищену значущість творчого елемента правосвідомості громадян у перехідному суспільстві, правова освіта має бути націлена на засвоєння тих надпозитивних підстав, які спрямовують правотворення і правореалізацію. Акцент у юридичній освіті має бути зміщений на принципи права, які формують світоглядні витоки в праві, визначаючи всі подальші етапи його руху і, врешті решт, ступінь його ефективності.

Таким чином, мета побудови правового суспільства ставить перед юридичною освітою завдання виправдання права, інтегрування до його змісту новітніх тенденцій сучасного світу з одночасним збереженням правової

традиції українського народу. Відзначаючи велике значення останньої для сучасних державотворчих процесів, деякі сучасні дослідники акцентують увагу на тому, що ціннісним стрижнем об'єднання українського народу має стати національна ідея, виплекана традицією.

Наступний важливий чинник розвитку правового суспільства в Україні – стан розвитку юридичної науки, ступінь залучення вчених-юристів до розроблення проектів нормативно-правових актів та вдосконалення їхнього змісту, характер участі науковців у позитивному оформленні суспільного ідеалу. По-перше, важливість розвитку правової науки для державотворчих процесів обумовлена її зв'язком з правовою освітою. Сучасна модель правової освіти передбачає керівну роль правової доктрини у формуванні мети, цілей і змісту правового виховання. Переорієнтація правового виховання на досягнення глибинної сутності правових явищ актуалізує як спосіб обґрунтування права неklasичне природно-правове мислення у вигляді сучасних теорій справедливості. Водночас в умовах зміцнення позицій школи природного права в середовищі вітчизняних юристів багатьом пересічним громадянам важко уявити існування права «до» моменту його офіційного визнання державою. Отже, проблемою залишається втілення природно-правових принципів у позитивному праві. Законодавство буде здатне ефективно здійснювати регулювання суспільних відносин, а отже, виправдовуватиме покладені на нього суспільні очікування, якщо воно характеризується високою якістю законів, системністю та узгодженістю з міжнародними правовими стандартами, демократичною і гуманістичною спрямованістю.

У сучасній Україні, на превеликий жаль, у законодавчій сфері існує чимало невирішених питань, зокрема неузгодженість між різними законодавчими актами, їхня неефективність, нестабільність чинного законодавства. Як зауважує В. Тацій, результатом бурхливої законотворчості перших років незалежності нашої держави став значний масив нормативно-правових актів, прийняття яких часто відбувалося за умов недостатньої концептуальної визначеності та соціальної обґрунтованості, супроводжувалося поспішністю, що аж ніяк не

сприяло юридичній якості законодавства, його узгодженості та системності, а тому й високій ефективності правового регулювання. Так, за оцінками експертів, за період незалежності України було ухвалено близько 3 тис. законів, причому більшість з них — це закони про внесення змін до вже ухвалених законів. Зрозуміло, що останнє якраз і свідчить про низьку стабільність законодавства. Безперечно, спосіб «спроб та помилок» у такій відповідальній галузі, як законотворча робота, є абсолютно неприпустимим, бо занадто дорого коштує для суспільства та держави. Тому значення юридичної науки для державотворення та становлення правового суспільства зумовлене, крім іншого, необхідністю наукового обґрунтування законодавчих приписів.

І нарешті, заслуговує на увагу методологічна функція юридичної науки. Адже в умовах переходу до нових соціальних ідеалів офіційна стратегія влади на розбудову правової держави ставить низку проблем, ефективне розв'язання яких безпосередньо залежить від методологічного стану вітчизняної юридичної науки. Існує необхідність у завершенні переходу наукових досліджень на сучасні методологічні орієнтири. На думку П. Рабіновича, такі тенденції у зміні об'єкта і предмета загальнотеоретичного правознавства, як антропологізація, глобалізація і деформалізація, зумовили відповідні зрушення у методології юридичних досліджень, а саме її фундаменталізацію та плюралізацію філософсько-правових підходів і концепцій. Однак, на жаль, у багатьох дослідженнях зберігається звична марксистська парадигма тлумачення правової дійсності. Хоча така настанова і поєднується з визнанням необхідності змін, але в межах старого стилю мислення. Як наслідок з'являються такі приклади нового мислення, як правова держава, що характеризується верховенством закону замість верховенства права. Водночас можна зазначити і позитивні тенденції, які полягають у тому, що сьогодні спостерігається об'єктивний процес наукової критики та оцінювання різних шкіл і напрямів правознавства на засадах плюралістичного підходу і саме на такому методологічному фундаменті, що зумовлює інтеграцію юридичних знань.